

Anka Mária

**A Magyar Nemzeti Galéria Baráti Köre
múzeumandragógiai tevékenysége
1979 – 2012**

A Magyar Nemzeti Galéria Baráti Köre 2012 szeptemberében indította a 34. évadját. A Kör, több mint három évtizede, 1979-ben alakult.

Ez nagy idő egy civil egyesület életében, annál is inkább, mert a Kör több évtizedes aktív működésével, folyamatosan 300-350 fős tagságával, mindig változatlan lelkesedéssel és a magyar képzőművészet

iránti elkötelezettséggel állt a Nemzeti Galéria mellett, mint az intézmény társadalmi bázisa.

Ugyanakkor a múzeum pártfogása, tudományos tevékenysége folyamatosan kellő alapot biztosított a Kör működése és programjai számára. A Baráti Kör, három és fél évtizedes, művészetszervezői és közvetítői tevékenysége – különös tekintettel a magyar, és ezen belül a kortárs képzőművészetre - kiemelkedő helyet biztosít az egyesületnek a magyar múzeológia történetében is.

A Baráti Körok, szerte a világon, megtalálhatók a múzeumok mellett, mégsem csupán sajátos múzeumi szerveződések. A polgári társadalmaknak, valamely közös cél érdekében létrejött, öntevékeny, civil társulásai. A 19. sz. utolsó harmadától egyre szélesebb körben terjedtek el Európában és a tengeren túl. Példa értékű, a mai napig is folyamatosan működő Société des Amis du Louvre, mely 1897-ben alakult, a múzeum gyűjteményének gyarapítására. A művészet és a tudomány és a minden területén megjelentek hasonló egyesületek, társulatok, körök, melyeket a zenei, a színházi világ, illetve a társadalmi élet más intézményei körül aktivizálódó polgárok hívtak életre.

Hazánkban - az egyesülési szabadság és törvény kimondása után - az 1870-es évektől nyílt meg a lehetőség különféle egyesületek alapítására. Művelődési területen az Operaház, a Zeneakadémia, valamint a városi és vidéki múzeumok jól működő baráti körei tekintenek vissza komoly hagyományokra.

Ugyanakkor sehol sem hagyható figyelmen kívül az a társadalmi-, gazdasági környezet sem, melyekben e társulások, körök az anyaintézmények mellett létrejöttek. Ugyanis a körök társadalmi szabályozása, működésük, céljaik és pénzügyi lehetőségeik, mindig meghatározott keretek között mozogtak.

A Galéria Baráti Köre megalakulásnak első kezdeményei az 1960-as évek elejére nyúlnak vissza, a szocialista kultúrpolitika időszakába. A magyar múzeumok akkoriban jórészt saját szakmai elefántcsonttoronyukba zárkózva éltek, funkcióik közül leginkább a szaktudományira koncentráltak. A Magyar Nemzeti Galéria munkatársi gárdája, az 1957-es alapítást követő években, főleg a gyűjteménnyel, szakkatalógussal, a tudomány-specifikus szakmai feladatokkal foglalkozott. A kiállításokhoz kapcsolódva, lassan kialakult egy szűkebb, a képzőművészet iránt érdeklődő és visszajáró értelmiségi közönsége. A kiállításokat a szaktudomány képviselői, a művészettörténészek rendezték, de a katalógussal, a megnyitóval, és a tárlatvezetésekkel kapcsolatos ügyintézésre - a '60-as évek második felétől – már volt egy külön alkalmazott, a propagandista. A kiállítások visszajáró látogatóit, az érdeklődő közönség címlistában testet öltő közösségét, „múzeumbarátok”-nak kezdték nevezni. Önálló programjuk még nem volt, valójában annyi történt, hogy a különböző megnyitókról vagy tárlatvezetésekről, a múzeumi meghívók alapján, rendszeresen értesülhettek.

Magyarország a 70-es években még Európa más országaitól eltérő politikai úton járt, de kulturális területen, az 1974-es Közművelődési Párthatározat hatására, a múzeumi területen is meginduló változások, az európai és világtrendekkel hasonló tendenciákat (1) eredményeztek. Az országos múzeumok működésében lényeges változást, a közönség felé nyitás lehetőségével, a Párthatározatot követő Közművelődési Törvény hozott. Az országos múzeumok között is kiemelt szerepet, és evvel együtt jelentős előnyöket biztosítva Magyar Nemzeti Galériának, mely 1975-ben nyitotta meg kiállításait, új épületében, a Budavári Palotában.

A Közművelődési Törvény és a végrehajtásához szükséges pénzügyi keretek biztosítása, a Nemzeti Galériában lehetőségeket teremtett egy

nagyobb létszámú és önálló Közművelődési Osztály beindítására. Ez a lépés, rövidesen új, példaértékű művelődési formákat eredményezett múzeumpedagógiai és andragógiai tekintetben is.

A Közművelődési Osztály széles körben, országosan is kiterjesztette működését. Tevékenységei közé tartozott a látogatók kor és társadalmi réteg szerinti megszólítása, vidéki vándorkiállítások szervezése, különböző korcsoportok számára indított programok, így a múzeum pedagógiai programok beindítása, az ifjúsági klub, a munkásművelődés, valamint a zenei és egyéb művészeti események mellett a felnőtt korosztály képzőművészeti művelődésének támogatása. Az osztály - andragógiai célkitűzéseinek keretében, diplomás andragógus vezetésével - meghatározott koncepcióra építve, megkezdte a magyar képzőművészet iránt érdeklődő felnőttek számára a Baráti Kör szervezését.

Az osztály andragógiai tevékenységének eredményeként, *1979. november 14-én alakult meg a Magyar Nemzeti Galéria Baráti Köre.* Nem civil kezdeményezésként, hanem az érvényben lévő Közművelődési-, valamint a Múzeumi Törvény meghatározta kereteken belül, a Kulturális Minisztérium engedélyével jött létre. Az Alapszabályában meghatározott célja, a Galéria tevékenységének társadalmi támogatása, a képzőművészeti műveltség terjesztése, és a magyar művészet, különösen a kortárs művészek népszerűsítése volt.

A magyar kultúrpolitika akkori szándéka kisebb közösségek (szocialista brigádok, klubok) létrehozása és művelődésének támogatása volt. A múzeumok állami finanszírozással működtek, a Kör mecénási szerepére, vagy a pénzügyi támogatására, nem volt szükség. A Baráti Kör, mint a képzőművészeti iránt aktívan érdeklődő, művelődő közösség viszont minden tevékenységében élvezte a Magyar Nemzeti Galéria és a főigazgató folyamatos támogatását. A múzeum érdekeinek érvényesítésére, a

megfelelő szakmaiság biztosítására, vezetőségébe az intézmény tudományos munkatársait is mindig bevásztották.

A Baráti Kör is nyitott, tagja lehetett bárki, aki a múzeum és tevékenysége iránt érdeklődését kinyilvánította, és az Alapszabályt elfogadta. A kör tagok száma egészen rövid idő alatt több száz főre szaporodott és ez a létszám - a változások ellenére is - folyamatosan megmaradt.

Az első időben, az 1980-as évek elején, a Baráti Kör művészeti rendezvényei, kiemelkedő szakmai színvonalukon túl, gyakran kultúrpolitikai jelentőségűek is voltak. Olyan művészekhez, kapcsolódtak ezek, a rendezvények, akik akkor a „3 T” (Tilt - Tűr -Támogat) közül inkább a „Türt” kategóriába tartoztak, esetleg avantgárd besorolásuk miatt hivatalosan nem becsülték őket méltóképpen.

A Kör tevékenysége közvetlenül a kortárs magyar művészet, és művészek bemutatására, népszerűsítésére irányult. A művész-közönség találkozók - a „Kortársaink” sorozat keretében - mintegy 50 alkotó művész került bemutatásra, akiknek legtöbbje sajnos ma már nincs is közöttünk: *Trauner Sándor, Vilt Tibor, Bálint Endre, Barcsay Jenő, Anna Margit, Kiss Nagy András, Borsos Miklós, Jakovits József, Veress Pál, Berki Viola, Bényi László, továbbá Gyarmathy Tihamér, Makrisz Agamemnon, Varga Imre, Nagy Gábor, Szyksznian Wanda, Vígh Tamás, Pleidell János, Mácsai István, Banga Ferenc, Dienes Gábor, Kő Pál, König Róbert, Csáji Attila, Haraszty István, Schéner Mihály, Kokas Ignác, Pierre Székely, Wellisch-Tehel Judit, Fehér László, Tölg-Molnár Zoltán, Szotyori László, Ifj. Szlávics László, Böröcz András, Kass János, Búza Barna, Kocsis Imre, Gyémánt László, Kaján Tibor, Kárpáti Éva, Szinte Gábor Birkás Ákos, Törley Mária, Nádas Alexandra, Szabados Árpád, Szunyoghy András, Fehér László.*

Ezen túlmenően írók, és a Galéria tudományos munkatársai mellett, további művészettörténész vendégei is voltak a Körnek, pl. *Granasztói Pál, Németh Lajos, Hegyi Lóránd, Néray Katalin, Körner Éva, Somlyó György, Hubay Miklós, Román József, Bodor Pál, Szilárdfi Zoltán, Kovalovszky Márta, Várkonyi György, Pataki Gábor, Kratochwill Mimi, Dózsa Katalin, Keserű Katalin, Wehner Tibor, Dávid Katalin*. Évfordulók vagy monografikus kiállítások alkalmával műsoros esteket rendeztek, pl. *Schaár Erzsébet, Korniss Dezső, Berény Róbert, Kondor Béla, Gulácsy Lajos, Mednyánszky László, Munkácsy Mihály, Zichy Mihály* és mások művészetéről, jeles közreműködők fellépésével.

A Kör, különböző programjaival, már az első évtizedben nyitott a társművészetek és intézmények felé is. Több éven át művészeti filmek, és Magyarország műemlékeit ismertető filmsorozat, bemutató helye volt a Kör. A különböző rendezvényeken kiváló muzsikuskok működtek közre, mint *Kurtág György, Csengery Andrienne, Kertesi Ingrid, Banda Ede, Hegyesi Gabriella, Sebestyén János*. Az újévi koncerteken több ígéretes fiatal zeneművész szerepelt: *Borbély László, Zerkula György, Drahos Rebeka* és mások.

Jó kapcsolatok épültek ki a társmúzeumokkal és rokon intézményekkel. Kiállításokat tekintettek meg, a *Szépművészeti, a Ludwig,* és az *Iparművészeti Múzeumban, a Budapesti Történeti Múzeumban* és ezek kiállító helyein, ugyanígy, a *MEO Kortárs Művészeti Gyűjtemény* kiállításán, a *szentendrei Skanzenben, a Posta Múzeumban, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, az Országos Széchenyi és a Szabó Ervin Könyvtárakban,* ezen kívül sok emlékházat és kisebb gyűjteményt megtekintettek országhatárokon belül és kívül is, Szentpétervártól, Bécsen keresztül Athénig, stb.

Érdekes előadássorozatok kapcsolódtak és kapcsolódnak az állandó, és időszaki kiállításokhoz, a régi, nagy magyar magán gyűjteményekhez.

Előadások voltak továbbá a műtárgy kereskedelem aktuális kérdéseiről, a művészet és a lelki betegségek összefüggéseiről és még számos érdekes, a képzőművészet, és határterületeihez kapcsolódó témáról. Orvosprofesszorok, filmrendezők és színészek is szívesen vállaltak közreműködést a programokon. A Galéria és a Kör kapcsolata keretében a tagok főigazgatói beszámolókból rendszeresen betekintést nyerhettek a múzeum mindenkori belső életébe, és ismerkedhettek az intézmény aktuális problémáival, terveivel. Tájékozódhattak a nyilvántartási, raktározási, restaurálási és egyéb muzeológiai témákról.

Mindezekről, a művészettörténet számára dokumentatív értékű hangfelvételek, diák és fotók készültek, melyeket a múzeum Adattára archiválásra megkapott. Egy több ezer darabos feldolgozott képzőművészeti diatárat is átadott a Kör, mint egyik vezetőségi tag ajándékát.

A Kör rendszeresen grafikai lapokat is kiadott. Kiváló kortárs grafikusok ajánlották fel e célra műveiket: *Barcsay Jenő, Nagy Gábor, Dienes Gábor, Kocsis Imre, Kass János, Szotyori László, Szyksznian Wanda, Aknay János*, stb. Ezek a kis példányszámban sokszorosított grafikai lapok, elsősorban a Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményébe kerültek, de kaptak belőle a Kör vendégei és a Kört fogadó intézmények, valamint a jubiláló tagok is.

A Kör tagjai, művészeti kirándulások, és a műemléki túráik során bejárták szinte az országot, és többször voltak külföldön is (Görögország, Csehország, Szlovákia, Ausztria, Erdély–Moldva, Kárpátalja, Szentpétervár stb.), mintegy nyolcvan utazást szervezve.

Közben, a rendszerváltozást követő társadalmi változások hatásaként, módosítások váltak szükségessé a Kör szervezeti kereteiben is, ugyanis a civil szerveződések az új törvények szerinti formációban működhettek. Ugyanígy nem volt figyelmen kívül hagyható a múzeumok

közvetlen társadalmi környezetének átalakulása sem (2). A hangsúly, a civil kezdeményezésű, társadalmi mozgásokra került, a kulturális sokszínűség, múzeumi megjelenítésének társadalmilag megfogalmazott igényei és lehetőségei alapján.

A Galéria Baráti Köre, a Fővárosi Bíróság jóváhagyásával, 2001-ben Egyesületté, majd 2011-ben Közhasznú Egyesületté alakult. A működési feltételek, a szervezeti és pénzügyi szabályzók pontos betartásával, azóta is e törvényes keretek között működik. Mindez a Kör belső életében lényegi változást nem jelentett, a múzeum melletti elkötelezettsége, és célkitűzése is változatlan maradt.

Az elmúlt évtizedekben a Baráti Kör összesen mintegy 650 rendezvényt szervezett. Sikeres tevékenységet mondhat magáénak, igazolják ezt rendezvényei, előadásai, melyek heti gyakorisággal, és nagy érdeklődéssel, 50-70 fő, részvételével zajlanak.

A Kör ugyanakkor továbbra is változatlanul megmaradt saját keretein belül művelődő közösségnek. Programjai a kulturális sokszínűség jegyében folyamatosan bővülnek. Az intézmény munkatársai – a szakmai fórumot leszámítva – itt mutatják be legújabb kutatási eredményeiket. A Magyar Nemzeti Galéria a klasszikus magyar képzőművészetet gyűjti és mutatja be, így a kör művészetközvetítő tevékenysége is jórészt ez irányú. Így érthető, hogy a tagjai sem a legfiatalabb, inkább a klasszikusabb művészeti irányzatokat kedvelő korosztályból kerülnek ki.

Tagjai, ha szükséges önkéntes munkával, vagy különféle egyéb támogatásokkal, szolgáltatással is segítik az intézményt működését. Ezen túlmenően, a legutóbbi évekig az intézmény részéről nem merült fel nagyobb mértékű pénzügyi támogatás elvárásának igénye. Ugyanakkor a

tagdíjakból és a pályázati díjakból eredően az egyesület gazdaságilag önálló és önfenntartó.

A Kör *mecenatúrája* különleges szerepet tölt be. Az elmúlt évtizedek során nemcsak az intézmény közönségkapcsolati és múzeumandragógiai tevékenységét alapozta meg, de párhuzamosan a múzeum tudományos tevékenységének is jelentős fóruma volt. Ez azt jelenti, hogy az állandó és időszaki kiállítások széleskörű bemutatása, vagy a kortárs művészetet népszerűsítő, művész és közönség találkozó, valamint más művészeti események mellett, működési területének centrumában az intézmény szakmai munkájának előtérbe helyezése áll, művelődési programokba prezentálva.

A civil szerveződések közéleti rangjához nagymértékben hozzájárulnak azok a személyek, akik nevéhez az egyesületet kapcsolják. Ugyanígy elismertségét jelzik, a rendezvényein megforduló közéleti szereplők, vagy a művész vendégek és az egyesület vezető testületének tagjai. Ez utóbbiak megválasztásánál a Kör céljának érdekérvényesítése mindig alapvető volt. A Galéria Baráti Körének mindenkori elnöksége (mértékadó közéleti emberek, gyűjtők, művészetszervezők, művészek és művészettörténészek), társadalmi vezetősége és mindenkori titkára - a művészet iránt érdeklődő közösség és az intézmény érdekeire tekintettel - szervezi az egyesület életét. Mindezen személyek, és a tagok, jelentik a Kör, és egyben az anyaintézmény társadalmi bázisát. A kiegyenlített és folyamatos munkát az első titkár, Vajna Márta személye garantálta, aki az első 28 évben, mint az egyik alapító, elévülhetetlen érdemeket szerzett a Kör működtetésében is. A magam részéről örömmel tölt el, hogy andragógusként a kör másik alapítója vagyok. Hivatásom és önkéntes munkám részeként különböző funkciókban veszek részt a kör életében. Több mint 10 évig elnökként, az utóbbi években főtitkárként vezetem, szervezem művészeti, művelődési programjait.

Az egyesület munkájának megfelelő szinten tartásához a Kör mindenkori vezetőségének állandó, jó kapcsolattartásra van szüksége, elsősorban a múzeummal, másrészt megfelelő igazodásra a társadalmi, kulturális elvárásokhoz, és célközönségének folyamatos megnyeréséhez. Ennek érdekében, valamint működésének belső korszerűsítése, és a megfelelő külső megjelenés, a korszerű trendekhez való igazodás eredményeként 2010-ben elkészült a Kör teljes megújítási programja, az új branding. Az elektronikus megjelenés a Galéria honlapján folyamatosan biztosított, ugyanúgy a Facebook közösségi oldalon is folyamatosan jelenléte és rendszeresen közli legújabb híreit.

Összefoglalásul elmondható, hogy a Magyar Nemzeti Galéria Baráti Köre, több mint három évtizedes, - összességében több ezer főt aktivizáló, és több száz művelődési alkalmat biztosító – művészeti és művelődési tevékenysége, múzeumi területen országosan is meghatározó jelentőségű.

A Galéria tudományos munkájához kapcsolódó múzeumandragógiai tevékenységével, a felnőtt programok szervezésével és rendezésével, jelentős szerepet tölt be az intézmény életében, mellyel az élethosszig tartó képzés múzeumi elveinek megvalósítását szolgálja.

A Kör, mint társadalmunk kultúrpolitikai szövetének része, ugyanakkor nem független a múzeum életében zajló nagyobb szervezeti változásoktól, prioritásoktól sem. Folyamatos és lehetőleg zavartalan működése biztosítására, e viszonyrendszerben kell megtalálnia igazodási pontjait. A jelenlegi, 34. évad indítását megelőzően, újabb változást indukált a kör életében a – 2011. évi CXCV. törvény, 11.§-a értelmében - Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria 2012. augusztus 31-i egyesítése. Ezt követően a gyűjteményi egységek önállósága egyenlőre változatlan maradt, ugyanúgy a gyűjteményezés, feldolgozás, kiállítások rendszere, valamint a közreadás és a kommunikáció is. A művelődési

lehetőségek, az ifjúsági és a felnőtt programok szervezése tekintetében a két külön épületben lévő múzeum együttes közötti átjárhatóság megteremtése és biztosítása folyamatos. Hasonlóan a múzeumandragógiai feladatokat ellátó Baráti Köröknél, működésük töretlen és önálló, tagjaik eddigi gyűjteményorientált és szervezeti elkötelezettsége szerint.

A Galéria közhasznú civil szervezeteként működő Baráti Körnek, az alapszabályában rögzített elvek szerint, egyszerre kell figyelemmel lennie a múzeum célkitűzéseinek támogatására, a társadalmi elvárások betartására és a tagok jogainak biztosítására is.

A társadalom és a civil szféra támogatását a múzeumok sehol a világban nem nélkülözhetik. Manapság az állami fenntartás egyre szűkülő pénzügyi lehetőségei miatt, a hazai múzeumok is nagyobb támogatást várnak a társadalomtól, és a civil szférától. Itt van szerepe a Baráti Körnek, ebben segítenie kell a múzeumot.

A múzeum, a gyűjtemény érdekeinek előtérbe helyezésével meg kell keresni és találni azt a közös érdekeltséget, melyben a Baráti Körünk megfelelő támogatási rendszer keretében segíti a múzeum szakmai munkájának megvalósulását, melyből a kör – mint a múzeumhoz legközelebb álló civil közösség – művelődési lehetőségein keresztül – közvetlenül profitálhat. Mindezek eléréséhez a továbbiakban is folyamatos együttműködés, koordináció és összehangoltság szükséges.

dr. Anka Mária

főtitkár

MNG Baráti Köre

Jegyzetek

1. Kunst Chronik 2006. 6.
2. Fejős Zoltán: A múzeumok „helyi” körülményei és kontextusai. Múzeumi Közlemények 2006.

Irodalom

- * A Magyar Nemzeti Galéria Baráti Köre 1979-2004. Bp. 2005.
- * Az MNG Baráti Köre - mint művelődő közösség. In. Itt szabad az eget zöldre festeni. Vallomások a honi közművelődés kezdetéről és közelmúltjáról. Szeged 2009.

Elektronikus megjelenés

- www.mng.hu
- Facebook